Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку

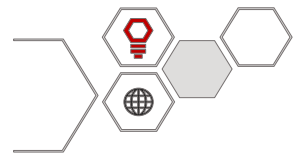
УДК 327.5:355.01

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.19332247>**Агресія Росії проти Грузії та України: два епізоди єдиної імперської рефлексії****Алексейченко Олександр Володимирович,**

кандидат політичних наук, докторант Навчально-наукового інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Київ, Україна, <https://orcid.org/0000-0002-2325-1289>

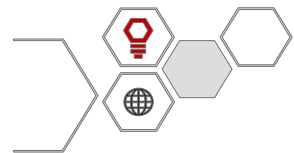
Прийнято: 12.03.2026 | Опубліковано: 30.03.2026

Анотація. Метою статті є виявлення спільних закономірностей агресії Російської Федерації проти Грузії (2008) та України (2014–2022) і обґрунтування їх як взаємопов'язаних етапів реалізації єдиної імперської стратегії Кремля, спрямованої на ревізію міжнародного порядку та відновлення контролю над пострадянським простором. Дослідження спрямоване на з'ясування геополітичних, політико-правових і військово-стратегічних чинників, що зумовили ескалацію обох конфліктів. **Методологічну основу** дослідження становить поєднання порівняльно-історичного, системного та безпекового підходів. Застосовано компаративний і структурно-аналітичний методи для виявлення спільних політичних, правових і військових параметрів агресії РФ проти Грузії та України, а також нормативно-правовий метод для оцінки порушень міжнародного та міжнародного гуманітарного права. Емпіричну базу дослідження сформували матеріали міжнародних організацій (ООН, ОБСЄ, НАТО, ЄСПЛ, МКС),

аналітичні звіти провідних дослідницьких центрів. **Результати.** Установлено, що війни проти Грузії та України становлять фази єдиного стратегічного курсу Кремля щодо утримання пострадянського простору як «зони привілейованих інтересів». Виявлено сталі тригери агресії: євроатлантична інтеграція обох держав, їх дистанціювання від російських інтеграційних проєктів і поглиблення співпраці із Заходом. Обґрунтовано існування відтворюваної моделі псевдоправової легітимації агресії (паспортизація, маніпуляція самовизначенням, гуманітарні наративи, інверсія ролей «жертва – агресор»). Показано еволюцію гібридних інструментів РФ від підтримки сепаратизму та локальних операцій у Грузії до комплексної війни в Україні із залученням регулярних військ. **Висновки.** Агресія РФ проти Грузії та України інтерпретується як цілісний імперський проєкт ревізії європейського безпекового порядку й підриву норм міжнародного права. Український кейс став кульмінацією цієї моделі, у межах якої гібридні методи, апробовані у 2008 р., були масштабовані до рівня повномасштабної війни. Російська політика щодо обох держав характеризується інституціоналізацією псевдоправових механізмів легітимації сили та використанням квазідержавних утворень як інструментів контролю. Отримані результати підтверджують необхідність розглядати конфлікти в Грузії та Україні як взаємопов'язані етапи єдиної ревізійністської стратегії Кремля.

Ключові слова: гібридна війна, імперська стратегія, Росія, пострадянський простір, міжнародне право.

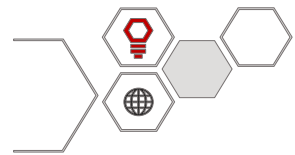

Russia's aggression against Georgia and Ukraine: two episodes of a unified imperial reflex

Oleksandr Aliksieichenko,

PhD (Political Science), doctoral student at the Educational and Scientific Institute of International Relations Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-2325-1289>

Abstract. The purpose of the article is to identify common patterns in the Russian Federation's aggression against Georgia (2008) and Ukraine (2014–2022) and to substantiate these conflicts as interconnected stages in the implementation of a single imperial strategy of the Kremlin aimed at revising the international order and restoring control over the post-Soviet space. The study focuses on determining the geopolitical, political-legal, and military-strategic factors that conditioned the escalation of both conflicts. The **methodological** framework of the research combines comparative-historical, systemic, and security approaches. Comparative and structural-analytical methods are applied to identify common political, legal, and military parameters of Russia's aggression against Georgia and Ukraine, while the normative-legal method is used to assess violations of international law and international humanitarian law. The empirical basis of the study consists of materials from international organizations (the UN, OSCE, NATO, ECtHR, ICC) and analytical reports of leading research centers. **The results.** It is established that the wars against Georgia and Ukraine represent phases of a single strategic course pursued by the Kremlin to maintain the post-Soviet space as a “zone of privileged interests.” Persistent triggers of aggression are identified, including the Euro-Atlantic integration of both states, their distancing from Russian integration projects, and the deepening of cooperation with the West. The existence of a reproducible model of pseudo-legal legitimation of aggression is substantiated (passportization,

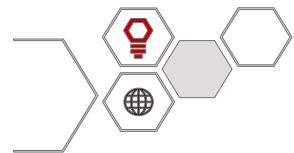

manipulation of the principle of self-determination, humanitarian narratives, and the inversion of the roles of “victim” and “aggressor”). The evolution of Russia’s hybrid instruments is demonstrated—from supporting separatism and conducting localized operations in Georgia to waging a complex war in Ukraine involving regular armed forces. **Conclusions.** Russia’s aggression against Georgia and Ukraine is interpreted as an integral imperial project aimed at revising the European security order and undermining the norms of international law. The Ukrainian case has become the culmination of this model, in which hybrid methods tested in 2008 were scaled up to the level of full-scale war. Russia’s policy toward both states is characterized by the institutionalization of pseudo-legal mechanisms for legitimizing the use of force and by the use of quasi-state entities as instruments of control. The findings confirm the necessity of viewing the conflicts in Georgia and Ukraine as interconnected stages of a single revisionist strategy of the Kremlin.

Keywords: hybrid war, imperial strategy, Russia, post-Soviet space, international law.

Постановка проблеми. Російська агресія проти Грузії у 2008 р. та проти України у 2014–2022 рр. стала одним із ключових викликів сучасному європейському безпековому порядку та системі міжнародного права. Зазначені конфлікти засвідчили перехід РФ до відкрито ревізійністської моделі зовнішньої політики, що ґрунтується на запереченні суверенітету пострадянських держав і прагненні утримати пострадянський простір у статусі «зони привілейованих інтересів».

Попри різний масштаб і хронологічні рамки, війна проти Грузії та агресія проти України демонструють структурну подібність геополітичних мотивів, політико-правових аргументів і військово-стратегічних механізмів.

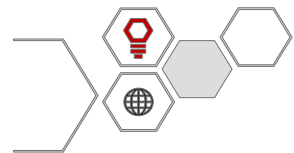
Це дає підстави розглядати їх не як ізольовані епізоди, а як взаємопов'язані етапи реалізації єдиної імперської стратегії Кремля.

Наукова проблема полягає у відсутності цілісного політико-правового осмислення цих двох конфліктів у порівняльній перспективі як послідовних фаз ревізії міжнародного порядку. У практичному вимірі ця проблема пов'язана з потребою вдосконалення механізмів міжнародно-правової відповідальності за агресію, формування ефективних інструментів стримування ревізійністських політик та прогнозування подальших загроз регіональній і глобальній безпеці.

Отже, дослідження агресії РФ проти Грузії та України має безпосередній зв'язок із фундаментальними завданнями політичної науки й міжнародного права, а також із практичними завданнями забезпечення міжнародної безпеки та захисту принципів суверенітету й територіальної цілісності держав.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній українській історіографії війна РФ проти Грузії 2008 р. та агресія проти України з 2014 р. інтерпретуються як взаємопов'язані етапи єдиної імперської стратегії Кремля, спрямованої на ревізію пострадянського порядку та підлив міжнародної безпеки. Грузинський кейс розглядається як перша апробація гібридної моделі експансії, масштабованої згодом в українському напрямі.

Показовими у цьому контексті є дослідження С.Кобути та П.Ткачука, у яких російсько-грузинська війна інтерпретується як ранній сигнал формування системної загрози регіональній безпеці [1]. Розвиваючи цю логіку, Н.Нечаєва-Юрійчук розглядає Грузію як «тестовий майданчик» путінської політики «повернення земель», демонструючи тяглість імперської логіки від окупації Абхазії та Південної Осетії до формування проросійського політичного курсу партії «Грузинська мрія» [2]. Інформаційний вимір війни 2008 р. аналізує А.Сороківська-Обіход, доводячи, що саме в грузинському конфлікті було

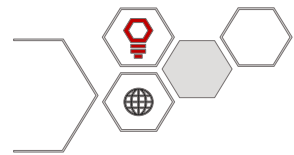
апробовано модель інформаційної війни, масштабовану згодом проти України[3].

Політико-правовий аспект агресії РФ представлено у працях В.Грицюка та О.Лисенка, які трактують війну проти України як системне порушення норм міжнародного та гуманітарного права [4], а також у дослідженні О.Рішняка, присвяченому проблематиці захисту культурної спадщини в умовах воєнних конфліктів [5]. Крах російських інтеграційних проєктів і їхню залежність від силового тиску аналізують О.Соляр та О.Артимишин [6].

Український епізод імперської політики Кремля осмислюється в міждисциплінарній рамці. У монографії М.Дорошка агресію РФ концептуалізовано як форму «неоголошених війн» та кульмінацію історично тяглої експансіоністської політики Росії [7]. Глобальний вимір війни розкривають С.Віднянський та А.Мартинов, подаючи її як системний виклик повоєнному міжнародному порядку [8]. Методологічні засади аналізу агресії РФ у пострадянському просторі пропонує С. Шергін, а В. Головченко наголошує на її структурному характері [9;10].

Комплексні аналітичні моделі репрезентовано у колективних працях НАН України. Зокрема, за редакцією А.Киридон війну інтерпретовано крізь призму «метапросторів» ідентичності, пам'яті та інформації [11], тоді як у монографії за редакцією О.Рафальського та О.Майбороди акцент зроблено на трансформації державних інститутів у воєнних умовах [12]. У колективному альманасі за редакцією А.Кудряченка російську агресію інтерпретовано як прояв сучасної імперської державності у міжнародному вимірі [13].

Окремий напрям становлять дослідження міжнародних реакцій на агресію РФ: О.Потехін аналізує трансформацію світового порядку та безпекові реакції Заходу після подій 2008-2014 рр. [14], тоді як О.Сухобокова розглядає військову допомогу Канади Україні як елемент формування нової архітектури міжнародної солідарності [15].

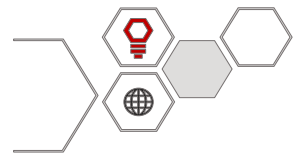
Таким чином, сучасна історіографія інтерпретує війну проти Грузії 2008р. та агресію проти України з 2014 р. як фази єдиної імперської стратегії Кремля, що поєднує військовий примус, квазідержавні утворення, інформаційні та політико-правові механізми контролю. Водночас домінування кейс-орієнтованих досліджень актуалізує потребу в порівняльному аналізі цих конфліктів як взаємопов'язаних етапів російського ревізійного проекту.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значний масив публікацій, у сучасній науковій літературі залишаються недостатньо розробленими такі аспекти:

- відсутність комплексного порівняльного аналізу агресії РФ проти Грузії та України як взаємопов'язаних етапів єдиної імперської стратегії, а не як автономних конфліктів;
- фрагментарність досліджень псевдоправових механізмів легітимації агресії (паспортизація, маніпуляція принципом самовизначення, гуманітарні наративи);
- недостатнє осмислення еволюції гібридних інструментів Росії від обмеженої регіональної операції у 2008 р. до повномасштабної війни у 2022 р.;
- брак інтерпретацій ролі квазідержавних утворень як інституційних елементів довготривалої політико-правової стратегії контролю над пострадянським простором.

Зазначені прогалини зумовлені домінуванням кейс-стаді підходів і розмежуванням політичного та правового аналізу, що унеможлиблює цілісне розуміння логіки російського ревізійнізму.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є виявлення спільних закономірностей агресії РФ проти Грузії (2008) та України (2014–2022) і обґрунтування їх як взаємопов'язаних етапів реалізації єдиної

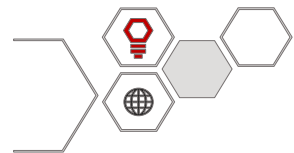

імперської стратегії Кремля у політико-правовому вимірі. Для досягнення поставленої мети передбачено розв'язання таких завдань:

- проаналізувати геополітичні та безпекові чинники ескалації агресії РФ проти Грузії та України;
- виявити спільні псевдоправові механізми легітимації російського силового втручання;
- простежити еволюцію гібридних інструментів РФ у 2008–2022 рр.;
- обґрунтувати інтерпретацію обох війн як послідовних фаз єдиної імперської доктрини;
- визначити значення отриманих результатів для теорії міжнародних відносин і практики міжнародного права та безпеки.

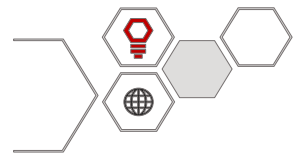
Виклад основного матеріалу дослідження. Війна РФ проти Грузії 2008 р. та агресія проти України у 2014-2022 рр. постають як взаємопов'язані етапи імперської стратегії Кремля на пострадянському просторі. Грузинський кейс засвідчив готовність Росії до силового ревізйонізму, а стримана реакція міжнародної спільноти створила умови для його подальшого масштабування в Україні. Анексія Криму та вторгнення 2022 р. логічно продовжили цей сценарій і виявили сталі геополітичні чинники ескалації. З огляду на це, обидва конфлікти доцільно розглядати не ізольовано, а в межах єдиної логіки зовнішньополітичної поведінки Російської Федерації. Такий підхід дає змогу перейти від опису подій до аналізу структурних чинників, що визначили трансформацію гібридної моделі агресії від грузинського до українського кейсу.

У цьому контексті російська політика щодо пострадянського простору з початку правління В. Путіна формується в межах імперської парадигми, яка заперечує повноцінну міжнародну суб'єктність нових незалежних держав. Трактуючи розпад СРСР як «найбільшу геополітичну катастрофу ХХ століття», Кремль розглядає регіон не як сукупність суверенних країн, а як

«зону привілейованих інтересів». Показовим є те, що ідеологічний зсув у бік відкритого ревізіонізму був задекларований Кремлем ще до першої збройної агресії. Знаковим моментом стала Мюнхенська промова Путіна 10 лютого 2007 р., яка фактично окреслила нову парадигму російської зовнішньої політики. Саме на цьому форумі Москва публічно відмовилася від інтеграції у західну систему безпеки й заявила про намір «переглянути правила гри» у міжнародних відносинах. У своєму виступі російський лідер різко розкритикував «однополярну модель», назвавши її «неприйнятною» та «неможливою для сучасного світу», а розширення НАТО визначив «серйозною провокацією, що знижує рівень взаємної довіри» [16]. Мюнхенський виступ Путіна, у якому розширення НАТО й ЄС було подано як загрозу європейській безпеці, засвідчив ревізіоністський консенсус російської політичної еліти щодо світового порядку та пострадянського простору.

Логічним продовженням сформованої Кремлем парадигми стали практичні дії. Хоча війна проти Грузії 2008 р. була короткочасною й локальною, саме вона стала першим сигналом готовності Росії використовувати військову силу для збереження власної геополітичної архітектури на пострадянському просторі. Млява реакція міжнародної спільноти лише зміцнила переконання Кремля в відносній безкарності силового курсу. Показово, що світова спільнота обмежилася переважно формальними заявами занепокоєння (Заява НАТО) [17]. Цю атмосферу безкарності добре відображає свідчення Н. Саркозі у його мемуарах: «Мені подзвонив Дж. Буш-молодший, щоб сказати, що він підтримає французький мирний план, але наполягає на тому, щоб росіяни понесли наслідки. При цьому не йшлося про військове втручання» [18]. У цьому контексті анексія Криму у 2014 р. та повномасштабне вторгнення 2022 р. постають не випадковими епізодами, а масштабнішим повторенням грузинського сценарію. Саме кейс війни проти Грузії засвідчив механізми, які згодом були масштабовані проти

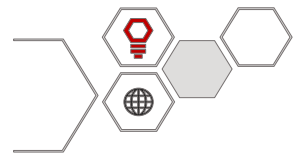

України. Порівняльно-аналітичний підхід дає змогу простежити сталі інструменти російського тиску від політико-правових маніпуляцій до військових і гібридних методів, а також виявити спільні геополітичні чинники, що визначили ескалацію у 2008 та 2014-2022 рр. Узагальнення цих параметрів подано в Таблиці 1.

Таблиця 1

Геополітична логіка зовнішньополітичної стратегії РФ як детермінанта імперської експансії

Геополітичний чинник	Грузія (2008)	Україна (2014 - 2022)	Аналітичне узагальнення
НАТО та США	Перспектива членства на саміті в Бухаресті; активна підтримка США реформ і армії	Курс на НАТО, статус ЕОП (2020); значна військова допомога США після 2014 і особливо після 2022	Розгляд вступу Грузії й України до НАТО як «червоної лінії» для РФ; партнерство із США сприймалося Кремлем як екзистенційна загроза.
ЄС та європейська інтеграція (Асоціація, Східне партнерство)	Початок зближення з ЄС, участь у програмі Eastern Partnership / Східне партнерство	Підписання Асоціації (2014), глибока інтеграція, безвіз	ЄС виступає альтернативним центром сили; успішна євроінтеграція підриває претензії РФ на домінування в СНД
Регіональна безпека та російські структури (СНД, ОДКБ, ЄАЕС)	Вихід із СНД; відсутність членства в ОДКБ	Дистанціювання від СНД; відмова від участі в російських союзах ОДКБ	Небажання входити в проросійські структури розглядалося Кремлем як виклик та стимул до силового тиску
Європейський енергетичний ринок	Грузія - ключовий транзитний коридор (Баку-Тбілісі-Джейхан)	Україна - критичний транзитер газу до Європи до 2014 р.; об'єкт енергетичного тиску РФ	РФ прагнула контролювати стратегічні енергомаршрути та послаблювати альтернативні коридори Заходу

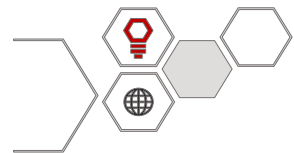

Дані Таблиці 1 дозволяють виокремити ключові структурні чинники, які виступили тригерами російської агресії проти Грузії (2008) та України (2014–2022). Порівняльний аналіз засвідчує, що в обох випадках Кремль керувався не ситуативними обставинами, а прагненням не допустити інтеграції колишніх радянських республік до європейських та євроатлантичних інституцій. Усвідомлюючи цю небезпеку З.Бжезінський слушно зауважив: «якщо Грузія або Україна ослабнуть, Росія знову стане імперією із зростаючими геополітичними амбіціями» [19].

Ця оцінка відображала стратегічну парадигму Кремля, що лежить в основі обох агресій: перспектива членства Грузії й України в НАТО, поглиблення співпраці зі США та євроінтеграція, так само як і віддалення від російських інтеграційних механізмів (СНД, ОДКБ, ЄАЕС), розглядалися Москвою не як суверенний вибір, а як порушення «червоних ліній» і стратегічний виклик її претензіям на домінування в пострадянському просторі, який у кремлівському дискурсі постає як «керована периферія» з обмеженою суб'єктністю.

Порівняльні дані свідчать, що згадані об'єднання залишаються інституційно слабкими: ЄС генерує у сім разів більше ВВП, ніж ЄАЕС і СНД разом, тоді як самі ЄАЕС і СНД об'єднують економіки зі спадною часткою у світовому ВВП та мінімальною доданою вартістю. На цьому тлі дистанціювання Грузії та України від неефективних російських інтеграційних форматів було не лише зовнішньополітичним, а й економічно раціональним кроком. У підсумку агресії проти обох держав постають як елементи єдиної стратегії Росії, спрямованої на ревізію пострадянського порядку.

У цьому контексті видно, що Росія цілеспрямовано формувала інструментарій для виправдання свого силового втручання. Події після 2008 і 2014 рр. засвідчують не випадковість, а наявність стійкої моделі псевдоправової легітимації агресії. Наочно це демонструє Таблиця 2, яка

показує, що Росія застосовує стабільно повторювану схему юридичних маніпуляцій, спрямованих на створення формального приводу для вторгнення.

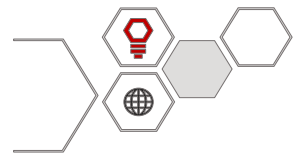
Таблиця 2

Псевдоправові аргументи Росії як інструмент легітимації її агресії

Юридична фікція РФ	Грузія (2008)	Україна (2014 - 2022)	Зміст юридичних маніпуляцій
«Захист громадян РФ»	Масова паспортизація жителів Абхазії та Південної Осетії привід «захистити своїх».	Паспортизація Криму (після окупації) та Донбасу (2019-2022).	РФ штучно створює власних «громадян», щоб мати «право» на інтервенцію.
«Самовизначення народів»	РФ визнає «незалежність» Абхазії та Південної Осетії через декілька днів після вторгнення.	Фейкові «референдуми» 2014 та 2022 рр. на окупованих територіях.	Концепція самовизначення використовується без зв'язку з міжнародним правом.
«Гуманітарна інтервенція»	Москва вигадує «геноцид осетин» як привід для війни.	Наративи про «утиски російськомовних», «геноцид Донбасу».	РФ фабрикує уявні гуманітарні кризи, використовуючи їх як привід для агресії.
«Відповідь на агресію», або «образ жертви»	РФ звинувачує Грузію у нападі на «миротворців».	РФ звинувачує Україну в систематичному «обстрілі Донбасу» та «загрозі Криму».	Маніпулятивне позиціонування російського вторгнення як «захисної операції».

Центральним елементом повторної окупації стала масова паспортизація, через яку населення окупованих і підконтрольних територій штучно перетворювалося на «громадян РФ», створюючи формальне підґрунтя для заяв про «обов'язок захисту». В Абхазії та Південній Осетії цей процес здійснювався на підставі загального закону «Про громадянство РФ» (2002), що дозволило Москві масово видати паспорти й підготувати юридичне прикриття для втручання у 2008 р.

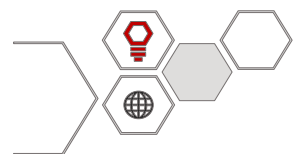
У випадку Криму Росія використала інший механізм – ухвалення Федерального конституційного закону від 21 березня 2014 р. № 6-ФКЗ, який у

ст. 5-6 передбачав автоматичне надання російського громадянства всім постійним мешканцям півострова за принципом «мовчазної згоди». Така практика фактично означала примусову зміну громадянського статусу, що суперечить нормам міжнародного гуманітарного права, зокрема Гаазьким конвенції 1907 р. (ст. 45-46) [20]. У підсумку Росія використала власне законодавство для штучної зміни правового статусу населення територій, що їй не належать, створивши категорію «російських громадян» як інструмент псевдоправової легітимації агресії та свідомого створення *casus belli*.

Не менш показовим є системне зловживання Росією принципом самовизначення, яке перетворюється на інструмент делегітимації територіальної цілісності сусідніх держав. Одностороннє визнання «незалежності» Абхазії та Південної Осетії після воєнної агресії 2008 р. відбулося всупереч суверенітету Грузії та базовим нормам міжнародного права, що було неодноразово підкреслено в резолюціях та заявах ОБСЄ та ООН [21]. Аналогічний механізм застосовано Росією і щодо України: інсценовані «референдуми» в Криму та на інших тимчасово окупованих територіях подавалися Кремлем як «волевиявлення народу» та були організовані в умовах військової присутності. Саме тому ОБСЄ та Венеційська комісія однозначно визнали, що «референдум» у Криму порушує міжнародне право та «не має жодної юридичної сили» [22]. У підсумку російська апеляція до «права на самовизначення» виступає не як правовий принцип, а як політична маніпуляція.

Третім інструментом є конструювання вигаданих гуманітарних наративів - від міфу про «геноцид осетин» до тверджень про «утиски російськомовних» і «гуманітарну катастрофу Донбасу», які, попри відсутність міжнародного підтвердження, використовуються для морального виправдання силових дій. Четверта складова полягає в інверсії ролей «агресор - жертва»,

коли наступальні операції подаються як «вимушена оборона» чи «необхідна відповідь».

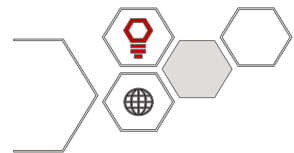
У сукупності ці елементи формують модель російського ревізіонізму, в межах якої міжнародне право інструменталізується для політичної доцільності. Такі практики становлять ядро пострадянської експансії Росії та зумовлюють необхідність порівняльного аналізу кейсів Грузії та України як найбільш показових прикладів її реалізації.

Таблиця 3

Гібридні інструменти РФ у Грузії та Україні:

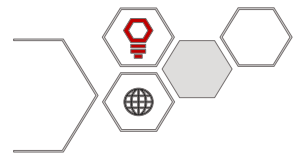
компаративний аналіз

Інструмент гібридної війни	Грузія (2008)	Україна (2014 - 2022)	Загальна характеристика
Сепаратизм і квазідержавні утворення	Озброєння та координація сепаратистів у Абхазії та Південній Осетії.	Організація «ЛНР, ДНР», підтримка кримського сепаратизму.	РФ формує квазідержавні утворення для підриву територіальної цілісності
Спецслужби РФ та диверсійні операції	ФСБ і ГРУ працювали під виглядом «миротворців».	Диверсійні групи ГРУ, ФСБ, «Вагнер», агентурні мережі.	Спецслужби виконують ключову роль у підготовці та розгортанні агресії.
Пропаганда та дезінформація	Наратив: «геноцид осетин», «грузинські агресори».	«Нацисти», «утиски російсько-мовних», «біолабораторії».	РФ створює образ «загрози», що слугує моральним виправданням силових дій.
Кібератаки	Перша в історії масована та скоординована кібератака, синхронізована з початком вторгнення в Грузію.»	Тривала хвиля кіберагресії (2014–2022), що виводила з ладу енергетику та інформаційні системи України.	Кібервійна як елемент дестабілізації.
Політико-економічний тиск	Енергетичні та торговельні шантажі проти Тбілісі.	Газовий та торговельний тиск проти України.	Економічний примус як компонент гібридної дестабілізації.

Таблиця 3 демонструє ключові інструменти гібридної агресії Російської Федерації, застосовані проти Грузії у 2008 р. та України у 2014-2022 рр., і дозволяє простежити сталість та еволюцію російських підходів до дестабілізації сусідніх держав. Так, Росія системно використовує квазідержавні утворення як інструмент підриву суверенітету сусідніх держав, що особливо виразно проявилось у Грузії та Україні. У Грузії Москва створила дві квазідержави – Абхазію та Південну Осетію, які після війни 2008 р. були односторонньо визнані нею та лише чотирма іншими державами світу (Нікарагуа, Венесуелою, Науру та Сирією), що становить менш ніж 3% членів ООН. Першим елементом цієї стратегії є підтримка сепаратизму та формування парадержавних структур: якщо в Грузії їхня діяльність обмежувалася підтримуваними Москвою режимами, то в Україні Росія відтворила значно ширшу та глибшу модель, створивши у 2014 р. «ЛНР» та «ДНР» [23], а в Криму здійснивши пряму анексію. Ці утворення отримали надзвичайно обмежене міжнародне визнання: їх «незалежність» офіційно визнали лише три держави: Росія, Сирія та Північна Корея.

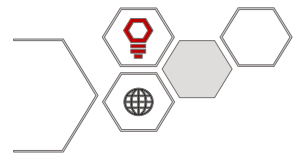
Масштабність та інтенсивність російського втручання підтверджують кількісні показники. За даними Reuters, до 2008 р. понад 80% населення Абхазії та Південної Осетії вже мали російські паспорти [24]. В Україні ж, починаючи з 2014 р., і особливо після 2022 р., Росія вдалася до масштабної демографічної інженерії – примусових переселень, нав'язування російського громадянства та зміни етнічної структури населення. Amnesty International класифікує такі практики в Криму як порушення міжнародного гуманітарного права [25]. За даними МВС РФ, оприлюдненими The Kyiv Independent, лише з жовтня 2022 р. до серпня 2024 р. на окупованих територіях України було видано 2,2 млн російських паспортів [26]. Це свідчить, що у порівнянні з грузинським кейсом 2008 р. російська стратегія набула значно більшого масштабу та системності.

У обох конфліктах спецслужби РФ (ФСБ і ГРУ) відігравали ключову роль у формуванні передумов агресії. У Грузії їхня діяльність була зосереджена на координації сепаратистських структур. За оцінками Парламентської асамблеї НАТО, у зоні конфлікту перебувало близько 1,5 тис. російських «миротворців», фактично підконтрольних ФСБ і ГРУ [27]. В Україні масштаби участі спецслужб були значно ширшими. За матеріалами ЄСПЛ у підготовці бойових дій брали участь понад 300 офіцерів ГРУ [28]. За даними СБУ в 2014-2022 рр. було викрито понад 140 диверсійно-розвідувальних груп, безпосередньо пов'язаних зі структурами ФСБ та ГРУ [29]. Додатковим інструментом стали приватні військові компанії. За оцінками Інституту досліджень безпеки ЄС, чисельність ПВК «Вагнера» на Донбасі у різні періоди сягала до 5 тис. найманців, які виконували функції штурмових груп та розвідувально-диверсійних підрозділів [30].

Невід'ємною складовою російської гібридної стратегії є інформаційно-пропагандистські та кібероперації, що забезпечують політичну легітимацію агресії й створюють умови для її розгортання. У Грузії вони поєднували наративи про «геноцид осетин» із синхронізованими кібератаками на урядові ресурси, тоді як в Україні набули значно більшого масштабу у вигляді багаторівневої дезінформації та системних ударів по критичній інфраструктурі. За даними української військової розвідки, лише на внутрішню пропаганду РФ щороку витрачає близько 58 млрд руб. [31], що засвідчує цілеспрямоване нарощування ресурсів інформаційного впливу. У підсумку ці операції стали структурним елементом воєнної стратегії РФ, спрямованим на підрив стійкості державних інституцій України.

У обох конфліктах політичний та економічний примус був одним із ключових інструментів російської гібридної стратегії, що впливає з парадигми контролю над пострадянським простором. У Грузії він проявлявся у формі енергетичного шантажу, який мав на меті послабити позиції Тбілісі та

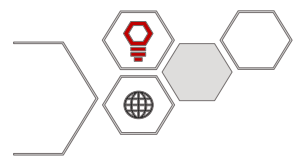

обмежити його зовнішньополітичну автономію. Ці кроки відповідали російській моделі «керованої залежності», у межах якої економічні важелі виконували роль інструментів політичного впливу. Показово, що різке підвищення ціни на російський газ у 2004–2007 рр. (майже у п'ять разів) призвело до зростання витрат Грузії на його імпорт до близько 300 млн дол. США у 2007 р., що становило приблизно 10 % державного бюджету [32].

В Україні ці механізми набули значно ширшого масштабу. Російський економічний тиск став елементом не лише двосторонніх відносин, але й частиною більш глибокої конфронтації Москви з Заходом, оскільки енергетичні важелі Кремля впливали як на Київ, так і на держави ЄС. Високий рівень залежності Європи від російського газу перед 2014 р. (у 2013 р. частка Росії в імпорті газу ЄС становила близько 31 %) [33] перетворював Україну на стратегічний транзитний вузол, контроль над яким Москва розглядала як ключовий компонент власної геоекономічної переваги. Саме за цей вузол Росія фактично вела гібридну боротьбу, використовуючи енергетичні інструменти як засіб політичного примусу та перегляду регіонального балансу сил.

Аналіз таблиці 3 засвідчує, що у 2008-2014-2022 рр. російська стратегія поєднувала трансформацію з виразною наступністю, що проявлялася у повторюваності механізмів гібридного впливу. У Грузії та Україні Москва застосовувала схожі інструменти підтримки сепаратизму, однак в українському випадку вони були масштабовані, систематизовані та доповнені кібератаками, широкою дезінформацією, демографічною інженерією та використанням ПВК, що зафіксовано в аналітичних звітах НАТО [34].

Якщо в Грузії Росія діяла переважно як регіональний актор, застосовуючи окремі інструменти гібридного впливу для корекції політичної поведінки Тбілісі, то щодо України РФ перейшла до реалізації масштабного проекту імперського реваншизму. Інформаційні, демографічні та кібер-інструменти були інтегровані в єдину доктрину силового підпорядкування

України як держави. Наше твердження відповідає оцінкам європейських експертів, які наголошують, що «немілітарні та непрямі засоби – дезінформація, саботаж, кіберзагрози стали ключовим елементом російської моделі ведення війни в Україні» [35]. У 2024 році кількість кібератак зросла приблизно на 70 %, а за весь період повномасштабної агресії зафіксовано понад 9000 інцидентів. Водночас інформаційні кампанії в соціальних мережах могли охопити до 14,4 млн користувачів із залученням бот-мереж [36].

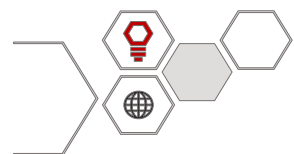
Таким чином, Україна стала ключовим простором завершення еволюції російської агресії: тут гібридна модель переросла у повну стратегію підриву регіонального порядку, поєднавши випробувані в Грузії інструменти з новими, агресивнішими практиками руйнування української інституційної та культурної ідентичності.

Фактично український кейс демонструє доктринальне завершення російської гібридної агресії та дозволяє пов'язати стратегічні наміри Кремля з практичними механізмами їх реалізації. У цьому контексті Таблиця 4 узагальнює ключові геополітичні чинники агресії проти Грузії та України й слугує переходом до аналізу військових практик – від регіональної операції до найбільшої війни в Європі після 1945 р.

Таблиця 4

Військові стратегії РФ у Грузії та Україні: два етапи єдиної імперської доктрини

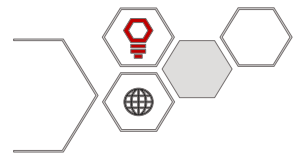
Стратегічний елемент	Грузія (2008)	Україна (2014 - 2022)	Аналітичний висновок
Бліцкриг та наступ на декількох напрямках	Наступ через Рокський тунель, паралельні удари з Абхазії та Осетії.	Спроба захоплення Києва за 72 години; удари по Києву, Харкову, півдню та Донбасу.	РФ використовує стрімкі багатовекторні наступи для дестабілізації та зміни влади.
Авіація й ракетні удари	Масовані бомбардування військових об'єктів Грузії.	Ракетні удари по всій Україні, по цивільній та критичній інфраструктурі.	Агресія починалася зі знищення цивільних та оборонних ресурсів.

Окупація та утворення логістичних плацдармів	Окупація частини територій за 5 днів; використання плацдармів у Владикавказі.	Окупація Криму, Донбасу, Херсона, Запоріжжя; плацдарми у Криму та прикордонних областях РФ.	Окупація, це стратегічна, а не тактична мета; РФ завчасно формує плацдарми для експансії.
Спецпризначенці як авангард вторгнення	Координація дій із проксі силами у Цхінвалі	Захоплення Криму «зеленими чоловічками», «Вагнер», штурм Гостомеля.	Сили спецоперацій і напівлегальні формування були каталізатором ескалації
Стратегічні цілі війн	Зрив євроатлантичної інтеграції Грузії.	Спроба підризу державності та ідентичності України для її підпорядкування Росії.	Стратегічні цілі війн РФ - імперські за суттю та антизахідні за напрямом.

Так, російсько-грузинська війна 2008 р. продемонструвала готовність РФ використовувати військову силу, як інструмент досягнення регіонального домінування, застосовуючи швидкі наступальні операції. Фактично було реалізовано технологію блицкригу: вторгнення 58-ї армії за підтримки авіації та Чорноморського флоту РФ завершилося впродовж п'яти діб. Ця операція призвела до загибелі близько 850 осіб та стала причиною вимушеного переміщення понад 100 тис. цивільних. Водночас Висновки Незалежної міжнародної місії зі встановлення фактів щодо конфлікту в Грузії (IFFMCG), створеної мандатом Ради ЄС, однозначно підтвердили, що саме Росія розпочала військове вторгнення та заздалегідь здійснювала планове нарощування своїх сил на території, суміжній з Грузією [37]

На відміну від Грузії, агресія проти України у 2022 р. стала якісно новим етапом еволюції російської воєнної агресії. Москва розгорнула не регіональну операцію, а масштабну наступальну кампанію з кількома стратегічними векторами. На українських кордонах було сконцентровано близько 190 тис. військовослужбовців та понад 100 батальйонно-тактичних груп, а сам наступ був розпочатий синхронно з півночі, сходу та півдня [38]. Такий формат

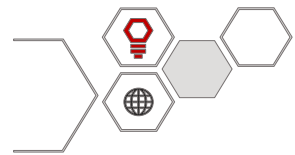

наступальної операції втілював концепцію швидкого примусу до політичної капітуляції: його метою було завдати «шокового удару» по системі державного управління, паралізувати її та позбавити державу здатності до організованого опору.

Застосування сили проти України становило очевидне та кваліфіковане порушення ст. 2(4) Статуту ООН, яка є імперативною нормою *jus cogens* і забороняє будь-яке використання збройної сили проти територіальної цілісності держави. Такі дії прямо порушують принципи непорушності кордонів і невикористання сили, які були раніше зафіксовані у Гельсінському Заключному акті НБСЄ 1975 р.. Правова оцінка такого порушення принципів міжнародних принципів була чітко підтверджена резолюцією Генеральної Асамблеї ООН ES-11/1. Дії РФ були кваліфіковані як акт агресії та визнані несумісними з основоположними нормами міжнародного права. За цих умов російське вторгнення в Україну постає не як окремий воєнний епізод, а як умисний політико-правовий проєкт, спрямований на ревізію норм *jus ad bellum* та руйнування всієї системи європейської безпеки.

У цьому контексті аналіз порушень Росією міжнародного права потребує переходу від оцінки незаконності акту агресії до розгляду її практичної реалізації: систематичні порушення норм *jus in bello* та міжнародного гуманітарного права. Цей аспект виразно підтверджує динаміка російських дій у Грузії та Україні.

Так, у 2008 р. Росія застосувала комбіновані авіаційні та ракетні удари, у тому числі по цивільних об'єктах тилу (Горі, Поті, Сенакі). Цей факт був зафіксований у звіті Місії ЄС [37]. Вже тоді ці дії демонстрували порушення базових норм міжнародного гуманітарного права, насамперед принципу розрізнення, який зобов'язує відрізняти військові цілі від цивільних осіб і цивільних об'єктів, та принципу пропорційності, що забороняє завдання

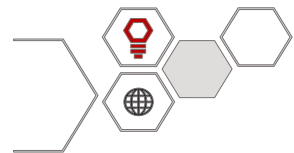

шкоди цивільним, яка є надмірною порівняно з очікуваною військовою перевагою.

На підтвердження нашої тези свідчить безпрецедентний масштаб російської авіаційно-ракетної кампанії. За відкритими даними, з 28 вересня 2022 р. по 1 вересня 2024 р. РФ здійснила 11 466 ракетних пусків по Україні. Таки показники свідчать про високоінтенсивний характер застосування далекобійних засобів ураження та цілеспрямоване ведення кампанії проти критичної інфраструктури й цивільного населення [39]. Масовані удари по цивільних об'єктах призвели до значних людських втрат. За офіційними даними Управління Верховного комісара ООН з прав людини, з початку повномасштабного вторгнення в Україні підтверджено щонайменше 1575 випадків загибелі цивільних, серед них 738 дітей [40].

Ця цифра відображає лише верифіковані випадки і, як наголошують в офісі Верховного комісара ООН, реальна кількість вбитих є суттєво вищою. Точний підрахунок наразі неможливий через обмежений доступ до територій, що зазнали обстрілів, перебувають в окупації, або залишаються небезпечними для роботи моніторингових місій.

За таких умов питання правової оцінки та міжнародної відповідальності РФ набуло особливої ваги. Масштаби шкоди цивільному населенню стали підставою для активізації міжнародних механізмів кримінальної юстиції. Важливо, що тенденція міжнародного реагування має не поодинокий, а накопичувальний характер: ще у справі *Georgia v. Russia (II)* Європейський суд з прав людини у 2021 р. встановив відповідальність РФ за численні порушення Європейської конвенції з прав людини під час та після війни 2008 р. [41]. Фактично, міжнародні судові інституції вже раніше фіксували протиправну поведінку РФ у збройних конфліктах. Цей аспект створює важливий прецедент для кваліфікації російських дій в Україні. Тому не випадково, що у 2023-2024 рр. Міжнародний кримінальний суд видав ордери на арешт Путіна та інших

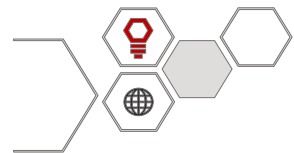
високопосадовців РФ за воєнні злочини, зокрема напади на цивільну інфраструктуру та депортацію українських дітей [42]. Ці рішення закріпили міжнародно-правову кваліфікацію дій РФ як серйозних порушень Женевських конвенцій і Додаткових протоколів.

Отже, міжнародно-правова оцінка підтвердила системність російської агресії та масштабні порушення МПП. Далі логічним є перехід до інформаційного блоку про окупацію, «сірі зони» та гуманітарний вимір, який відображає російський рух від квазідержав до багаторівневої окупаційної моделі.

У Грузії російська «стратегія окупації» матеріалізувалася через створення двох квазідержав – Абхазії та Південної Осетії. Після війни 2008 р. Росія односторонньо визнала їх «незалежність» і розмістила військовий контингент на 20 % міжнародно- визнаної суверенної території Грузії. Це стало причиною появи 100 тис. внутрішньо переміщених осіб. Означена практика відображає парадигму В. Путіна щодо «особливої відповідальності» Росії за пострадянський простір, у межах якої регіон трактується як сфера «природного» або «привілейованого» впливу Кремля.

В українському випадку конфігурація окупації виявилася складнішою та багаторівневою. У 2014 р. РФ анексувала Крим і створила квазідержавні структури на окупованій частині Донбасу, що спричинило появу понад 1,4 млн внутрішньо переміщених осіб [43]. Після початку повномасштабного вторгнення 2022 р. масштаби гуманітарної кризи різко зросли: кількість внутрішньо переміщених осіб досягла 8 млн, або 18,2 % від довоєнного рівня населення сієї України [44].

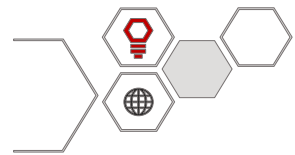
Український кейс наочно ілюструє імперську логіку російської стратегії: ідеологема «історичної єдності», заперечення української державності та доктрина «обмеженого суверенітету» доповнюються дискурсом «цивілізаційної місії», інституціоналізованим у Концепції зовнішньої політики

РФ (2023). Поєднання воєнної сили, квазідержавних утворень і керованих міграційних потоків свідчить про намагання відновити імперський порядок у пострадянському просторі.

Аналіз процесу «Еволюція інструментів гібридної ескалації» показує, що російське використання спецпризначенців, приватних військових компаній еволюціонувало від пробних застосувань у Грузії 2008 р. до використання в Україні після 2014 р. та його максимального розширення у 2022-2024 рр. Вже грузинська війна продемонструвала здатність Кремля діяти через приховані силові інструменти та створювати «сіру зону» відповідальності. У Грузії Росія поєднала спецпідрозділи ГРУ, нерегулярні групи та місцевих проксі, чисельність яких становила близько 2-3 тис. осіб [37]. Їхнє використання забезпечувало диверсійні дії, цивільні «зачистки», формуючи модель «керованої анонімності», що стала фундаментом російської гібридної практики. В Криму 2014 р. ці технології були масштабовані. Росія залучила 20-25 тис. військових, з яких близько 2 тис. спецпризначенців без розпізнавальних знаків протягом 48 годин заблокували понад 190 українських об'єктів [45]. Паралельно розгорнулася інформаційна кампанія, під час якої Центр передового досвіду НАТО (NATO StratCom COE) вже у перший тиждень агресії зафіксував понад 15 тис. дезінформаційних повідомлень [46].

На Донбасі РФ суттєво розширила гібридний інструментарій, активно залучивши ПВК, насамперед «Вагнера». Її чисельність у 2014-2021 рр. становила 1,5-3 тис., а після 2022 р. зросла до 25-30 тис. бійців. Під Бахмутом втрати найманців перевищили 20 тис. убитих [47]. «Вагнер» виконував штурмові, диверсійні та «ліквідаційні» завдання, діючи під фактичним контролем спецслужб РФ. За міжнародним правом ПВК «Вагнера» класифікується як найманське формування (ст. 47 Додаткового протоколу I, 1977 р.), діяльність якого заборонена Конвенцією ООН 1989 р. Дії її бійців у Сирії, ЦАР та Україні становлять воєнні злочини й злочини проти людяності,

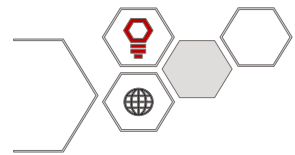
а через ефективний контроль РФ відповідальність за них несе держава Росія (ст. 4-8 Проекту статей МКП) [48].

У аналітиці Центру європейського політичного аналізу (СЕРА), російська модель після 2014 р. описується як повномасштабний формат ведення війни, який поєднує регулярні війська, нерегулярні угруповання, ПВК, інформаційні операції, політичні технології та юридичне маскування [49]. Те, що у Грузії функціонувало переважно як експериментальний набір інструментів, в Україні набуло повноцінної системної форми. Таким чином, український театр агресії став доктринальним завершенням російської гібридної моделі: спецпризначенці, нерегулярні формування із допоміжних інструментів (Грузія) стали ключовою опорою російської агресії, що об'єднала військові, інформаційні та найманські інструменти в архітектуру сучасної імперської стратегії РФ.

Висновки. Проведений аналіз дозволяє констатувати наявність у двох війнах схожого механізму російської імперської політики. Для його системного порівняння та методологічно коректної візуалізації було використано структурно-табличний формат, який забезпечив логічну репрезентацію даних і надав змогу чітко окреслити повторюваність російських дій.

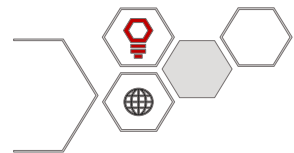
Дослідження агресії Росії проти Грузії (2008) та України (2014-2022) засвідчує, що обидва конфлікти є взаємопов'язаними епізодами єдиної імперської стратегії РФ. Її ключовим змістом виступає заперечення суб'єктності пострадянських держав та утримання їх у статусі «зони привілейованих інтересів». Ідейні засади цієї стратегії були сформовані задовго до воєн. Заява Путіна про розпад СРСР як «геополітичну катастрофу» та Мюнхенська промова 2007 р. закріпили ревізійністський курс Кремля на перегляд європейської безпеки.

Спільними тригерами агресій стали прагнення Грузії та України рухатися в напрямку НАТО й ЄС, а також їхній поступовий вихід із російських

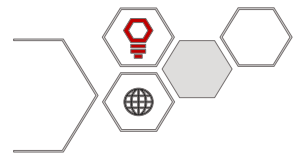
інтеграційних проєктів. Слабка та обережна реакція Заходу на події 2008 р. сформувала у Кремля переконання про можливість безкарно використовувати силу, що сприяло новій хвилі ескалації у 2014-2022 рр. В обох війнах Росія застосовувала схожий набір псевдоправових інструментів (паспортизацію, маніпуляцію самовизначенням, гуманітарні міфи, інверсію ролей «агресор - жертва»). Така практика демонструє свідоме викривлення Москвою міжнародно-правових норм і перетворення їх на інструмент політичної маніпуляції, який покликаний легітимізувати силове втручання.

Гібридна модель російської агресії демонструє чітку структурну наступність. У Грузії РФ апробувала ключові елементи цього інструментарію. Це створення квазідержав, використання проксі-угруповань, спецслужби, проведення кібератак та застосування енергетичного тиску як засобу політичного впливу. В українському випадку зазначений арсенал був суттєво розширений: до нього були інтегровані масштабні інформаційно-психологічні операції, залучення приватних військових компаній, широкі кіберудари та систематична ракетна кампанія проти цивільної інфраструктури. Україна стала першим випадком, коли Росія задіяла повний спектр гібридних інструментів синхронно, що зумовило трансформацію гібридної моделі у формат повномасштабної війни. Паралельно РФ здійснювала системні порушення норм міжнародного права, від незаконного застосування сили до умисних атак на цивільне населення, масових депортацій, що підтверджується рішеннями ЄСПЛ та ордерами МКС, які фіксують міжнародно-правову відповідальність російського керівництва. Отже, війни проти Грузії та України становлять два послідовні етапи єдиної імперської стратегії Росії. Україна стала її кульмінацією, де гібридні методи, які були апробовані у 2008 р., були масштабовані до рівня повномасштабної воєнної експансії.

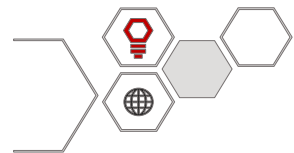

Список використаних джерел

1. Кобута С., Ткачук П. Російсько-грузинська війна (2008) у візії українського політикуму. *Східноєвропейський історичний вісник*. 2023. № 27. С. 202–216. URL: <http://eehb.dsru.edu.ua/article/view/281524> (дата звернення: 28.10.2025).
2. Нечаєва-Юрійчук Н. Грузія як тестовий майданчик для путінської політики «повернення земель»: від окупації територій до антиєвропейського курсу «Грузинської мрії». *Mediaforum: Analytics, Forecasts, Information Management*. 2024. Т. 15. С. 123–145. DOI: <https://doi.org/10.31861/mediaforum.2024.15.123-145> (дата звернення: 29.10.2025).
3. Сороківська-Обіход А. І. Інформаційні операції РФ під час вторгнення в Грузію 2008 р. *Вісник ДНУ (історичні студії)*. 2021. URL: https://www.dnu.dp.ua/docs/visnik/fistor/program_621df597c9b2f.pdf (дата звернення: 27.11.2025).
4. Грицюк В. М., Лисенко О. Є. Війна Російської Федерації проти України: міжнародно-правовий аспект. *Український історичний журнал*. 2023. № 5. С. 55–76. DOI: <https://doi.org/10.15407/uhj2023.05.055> (дата звернення: 19.11.2025).
5. Рішняк О. Культурна спадщина у воєнному конфлікті: історія та сучасна практика міжнародного права. *Український історичний журнал*. 2022. № 4. С. 159–169. DOI: <https://doi.org/10.15407/uhj2022.04.159> (дата звернення: 17.11.2025).
6. Соляр О., Артимишин О. Російські інтеграційні проєкти на пострадянському просторі: провал «вітрини успіху». *Український історичний журнал*. 2022. № 4. С. 170–183. DOI: <https://doi.org/10.15407/uhj2022.04.170> (дата звернення: 29.10.2025).

7. Дорошко М. С. *Неоголошені війни Росії проти України у XX – на початку XXI ст.: причини і наслідки : монографія*. Київ: Ніка-Центр, 2020. 192 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Doroshko_Mykola/Neoholosheni_viiny_Rosii_proty_Ukrainy_u_XX_-_na_pochatku_XXI_st_Prychyny_i_naslidky.pdf (дата звернення: 29.10.2025).
8. Віднянський С. В., Мартинов А. Ю. *Російсько-українська війна та міжнародне співтовариство : монографія*. Київ: Інститут історії України НАН України, 2023. 264 с.
9. Шергін С. О. Концептуальні підходи до аналізу агресії Російської Федерації у пострадянському просторі. *Проблеми всесвітньої історії*. 2024. № 1(23). С. 5–23. URL: <https://ivinas.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/sherhin.pdf> (дата звернення: 22.11.2025).
10. Головченко В. І. Історико-інформаційна складова гібридної агресії Росії проти української держави. *Історія та сучасність: політичні, соціальні та гуманітарні виміри*. 2017. № 4. С. 32–44. URL: <https://istorstudio.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/82/101> (дата звернення: 22.11.2025).
11. *Російська агресія проти України (2014–2025). Метапростори війни : монографія* / за ред. А. Киридон. Київ: ДНУ «Енциклопедичне видавництво», 2025. 190 с.
12. *Політична безпека України: проблеми політичного і державного правління : монографія* / за ред. О. Рафальського, О. Майбороди. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2023. 304 с.
13. *Російська імперська державність: сучасні міжнародні виміри : аналітичний альманах. Частина I* / ред. А. І. Кудряченко. Київ: Інститут всесвітньої історії НАН України, 2023. 312 с. URL: <https://ivinas.gov.ua/rosijska-imperska-derzhavnist-2023> (дата звернення: 26.11.2025).

14. Потехін О. В. Еволюція світового порядку та безпекові реакції Заходу на агресивну політику Російської Федерації. *Проблеми всесвітньої історії*. 2025. № 2(30). С. 7–28. URL: <https://ivinas.gov.ua/wp-content/uploads/2025/05/potekhin.pdf> (дата звернення: 29.11.2025).

15. Сухобокова О. О. Військова допомога уряду Канади Україні в умовах повномасштабної російсько-української війни (лютий 2022 – березень 2025 рр.). *Проблеми всесвітньої історії*. 2025. № 2(30). С. 95–114. DOI: <https://doi.org/10.46869/2707-6776-2025-30-6> (дата звернення: 03.11.2025).

16. Putin V. Speech and the Following Discussion at the Munich Conference on Security Policy, 10 February 2007, Munich. *University of Belgrade, Faculty of Law* (reprinted transcript). Belgrade, 2007. 6 p. URL: <https://ius.bg.ac.rs/wp-content/uploads/2023/03/3.-SPEECH-BY-VLADIMIR-PUTIN-2007.pdf> (дата звернення: 07.12.2025).

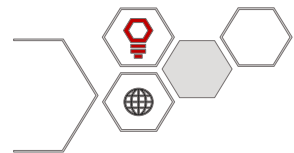
17. NATO. Statement. Meeting of the North Atlantic Council at the level of Foreign Ministers held at NATO Headquarters, Brussels, 19 August 2008. *NATO Official Texts*. 2008. URL: <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/2008/08/19/statement> (дата звернення: 07.12.2025).

18. Sarkozy N. *Le Temps des Tempêtes*. Paris: Éditions de l'Observatoire, 2020. Vol. 1. 523 p. URL: <https://excerpts.numilog.com/books/9791032917169.pdf> (дата звернення: 26.11.2025).

19. Brzezinski Z. Interview. *Voice of America (VOA)*. 13 October 2009. URL: <https://www.holosameryky.com/a/a-49-2009-10-13-voa10-86834367/220561.html> (дата звернення: 26.11.2025).

20. Laws of War: Laws and Customs of War on Land (Hague IV). *The Hague Convention (IV)*. 18 October 1907. URL: https://avalon.law.yale.edu/20th_century/hague04.asp (дата звернення: 23.11.2025).

21. OSCE Parliamentary Assembly. Resolution on the Conflict in Georgia, 5 July 2008. *OSCE Parliamentary Assembly*. 2008. URL:

<https://www.oscepa.org/en/news-a-media/press-releases/press-2012/osce-parliamentary-assembly-passes-resolution-on-georgia> (дата звернення: 21.11.2025).

22. Venice Commission of the Council of Europe. Opinion No. 762/2014 CDL-AD(2014)002 on the “Referendum” in Crimea. 21–22 March 2014. *Venice Commission*. 2014. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2014\)002-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2014)002-e) (дата звернення: 18.12.2025).

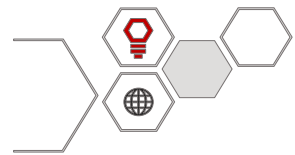
23. Makarychev A., Yatsyk A. Passportization: Russia’s “Humanitarian” Tool for Foreign Policy, Extra-Territorial Governance and Military Intervention. *GLOBALCIT, European University Institute*. 2020. URL: <https://globalcit.eu/passportization-russias-humanitarian-tool-for-foreign-policy-extra-territorial-governance-and-military-intervention/> (дата звернення: 15.12.2025).

24. Reuters. Russia recognises South Ossetia, Abkhazia. *Reuters*. 26 August 2008. URL: <https://www.reuters.com/article/economy/factbox-russia-recognises-south-ossetia-abkhazia-idUSLP539839/> (дата звернення: 15.12.2025).

25. Amnesty International. Russia’s forced demographic changes in Crimea violate international law. *Amnesty International*. 2024. URL: <https://www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/2024/03/EUR5078052024ENGLISH.pdf> (дата звернення: 04.12.2025).

26. The Kyiv Independent. Putin signs decree easing Russian citizenship process for residents of Abkhazia, South Ossetia. *The Kyiv Independent*. 2 August 2024. URL: <https://kyivindependent.com/putin-signs-decree-easing-russian-citizenship-process-for-residents-of-abkhazia-south-ossetia/> (дата звернення: 07.12.2025).

27. NATO Parliamentary Assembly. Russia’s War Against Georgia: Implications for European Security. *NATO Parliamentary Assembly*. Brussels, 2008.

URL: https://issi.org.pk/wp-content/uploads/2014/06/1299825560_62458236.pdf
(дата звернення: 24.11.2025).

28. European Court of Human Rights. Case of Ukraine and the Netherlands v. Russia. Grand Chamber. Strasbourg, 30 November 2022. *HUDOC (ECtHR)*. 2022. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/ukr#{%22itemid%22:\[%22001-222889%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/ukr#{%22itemid%22:[%22001-222889%22]}) (дата звернення: 29.12.2025).

29. Rubryka. Timeline: day 72 of Ukraine's defense against Russia's aggression. *Rubryka*. 6 May 2022. URL: <https://rubryka.com/en/article/72-day-war> (дата звернення: 29.12.2025).

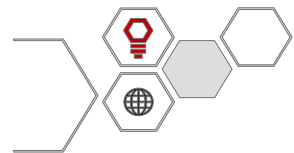
30. European Union Institute for Security Studies (EU ISS). Dogs of War: Russia's Corporate Warriors in Armed Conflicts. *EU ISS*. Paris, 2023. URL: <https://www.iss.europa.eu/publications/briefs/dogs-war-russias-corporate-warriors-armed-conflicts> (дата звернення: 18.12.2025).

31. Main Intelligence Directorate of the Ministry of Defense of Ukraine. Kremlin increases funding for domestic propaganda — RUB 58 billion per year. *ГУР МО України (офіційний сайт)*. 11 April 2024. URL: <https://gur.gov.ua/en/content/58-mlrd-rubliv-abo-500-mln-dolariv-na-rik-u-kremli-zbilshyly-finansuvannia-vnutrishnoi-propahandy> (дата звернення: 07.12.2025).

32. Forbes Georgia. Georgia stuck in the Russian economic trap. *Forbes Georgia*. 2019. URL: <https://forbes.ge/en/georgia-stuck-in-the-russian-economic-trap/>

33. European Parliament. Energy security in the EU – Russia's role as a key supplier. *European Parliament*. Brussels, 2015. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2015/551343/EPRS_ATA\(2015\)551343_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2015/551343/EPRS_ATA(2015)551343_EN.pdf) (дата звернення: 22.12.2025).

34. NATO Parliamentary Assembly. Russia's accession in Georgia: lessons learned and implications for security. *NATO Parliamentary Assembly*. Brussels,

2009. URL: <https://www.nato-pa.int/document/2009-russia-georgia-report> (дата звернення: 22.12.2025).

35. DGAP – German Council on Foreign Relations. European Security in the Era of Hybrid Warfare: Active Measures in Russia’s Confrontation with Europe. Policy Brief No. 20. *DGAP*. Berlin, 2025. URL: <https://dgap.org/en/research/publications/european-security-era-hybrid-warfare> (дата звернення: 06.12.2025).

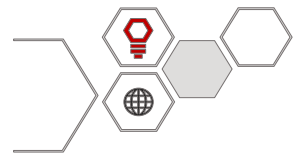
36. CyberPeace Institute. Cyber dimensions of a hybrid warfare: Russia’s cyber operations against Ukraine. *CyberPeace Institute*. 2023. URL: <https://cyberpeaceinstitute.org/news/cyber-dimensions-of-a-hybrid-warfare> (дата звернення: 24.12.2025).

37. Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia. Report. Vol. I–III. Brussels, 2009. P. 7–702. *Council of Europe / ECtHR repository*. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/hudoc_38263_08_Annexes_eng.pdf (дата звернення: 27.12.2025).

38. Congressional Research Service. Russia’s War in Ukraine: Military and Intelligence Aspects. Report R47068, 14 September 2023. *Congressional Research Service*. 2023. URL: <https://www.congress.gov/crs-product/R47068> (дата звернення: 25.12.2025).

39. Centre for Strategic and International Studies (CSIS). The CSIS’ Examination of Over 11,000 Missile Launches Reveals 36 Unique Combinations in Russia’s Attacks. *Defence-UA*. 24 October 2024. URL: https://en.defence-ua.com/analysis/the_csis_examination_of_over_11000_missile_launches_reveals_36_unique_combinations-in_russias_attacks-12295.html (дата звернення: 25.12.2025).

40. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR). Ukraine’s civilians face daily death and injury amid intense attacks.

OHCHR (official website). 4 April 2025. URL: <https://ukraine.ohchr.org/en/Ukraine-s-Civilians-Face-Daily-Death-and-Injury-Amid-Intense-Attacks-UN-Human-Rights-Monitors-Say> (дата звернення: 11.12.2025).

41. European Court of Human Rights. Case of Georgia v. Russia (II), Application no. 38263/08. Judgment (Merits). Strasbourg, 21 January 2021. HUDOC (ECtHR). 2021. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-207757> (дата звернення: 06.12.2025).

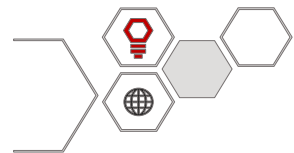
42. International Criminal Court. Situation in Ukraine: ICC judges issue arrest warrants against Vladimir Putin and Maria Lvova-Belova. Press release. The Hague, 17 March 2023. *International Criminal Court*. 2023. URL: <https://www.icc-cpi.int/news/situation-ukraine-icc-judges-issue-arrest-warrants> (дата звернення: 27.11.2025).

43. Yarosh O., Jaroszewicz M. Years after Crimea's annexation, integration of Ukraine's internally displaced population remains uneven. *Migration Policy Institute*. 10 July 2019. URL: <https://www.migrationpolicy.org/article/years-after-crimeas-annexation-integration-ukraines-internally-displaced-population-remains-uneven> (дата звернення: 19.11.2025).

44. International Organization for Migration (IOM). Needs growing for over 8 million internally displaced in Ukraine. Geneva, 11 May 2022. *IOM Ukraine*. 2022. URL: <https://ukraine.iom.int/news/needs-growing-over-8-million-internally-displaced-ukraine> (дата звернення: 18.10.2025).

45. Ambassador Holland. Ambassador Holland comments on the eleventh anniversary of Russia's illegal annexation of Ukraine. *GOV.UK*. 27 February 2025. URL: <https://www.gov.uk/government/speeches/11-years-since-russias-illegal-annexation-of-crimea-uk-statement-to-the-osce> (дата звернення: 14.12.2025).

46. NATO Strategic Communications Centre of Excellence. Analysis of Russia's Information Campaign during the Annexation of Crimea. Riga, 2014.

NATO StratCom COE. 2014. URL:
https://stratcomcoe.org/cuploads/pfiles/russian_information_campaign_public_12012016fin.pdf (дата звернення: 02.12.2025).

47. Reuters. US believes Russians in Ukraine have suffered 100,000 casualties in five months, official says. *Reuters*. 1 May 2023. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/us-believes-russians-ukraine-have-suffered-100000-casualties-5-months-2023-05-01/> (дата звернення: 26.12.2025).

48. Center for European Policy Analysis (CEPA). The Evolution of Russian Hybrid Warfare. Washington, DC, 2021. *CEPA*. 2021. URL: <https://cepa.org/wp-content/uploads/2021/01/CEPA-Hybrid-Warfare-1.28.21.pdf> (дата звернення: 15.11.2025).

49. International Law Commission (ILC). Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, with commentaries. United Nations, 2001. Articles 4–8. *United Nations (ILC)*. 2001. URL: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9_6_2001.pdf (дата звернення: 28.10.2025).